

Crynodeb Ymgysylltu

CYSGA

Hydref 2022

1. Cefndir

- Mae'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol a'r Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg yn cynnal ymchwiliad ar y cyd i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg i weld a ydynt yn sicrhau'r buddion a fwriedir.
- Mae'r Pwyllgor yn archwilio sut mae'r fframwaith statudol - a sefydlwyd i hyrwyddo cynllunio a datblygu addysg cyfrwng Cymraeg - yn gweithio.
- I gefnogi gwaith y Pwyllgor mi rhedodd y Tîm Ymgysylltu grwp ffocws gyda nifer o gynrychiolwyr fforymau 'CYSGA' lleol.

2. Cyfranogwyr a Methodoleg

- Cynhaliwyd y sesiwn ar-lein (Microsoft Teams) er mwyn i gyfranogwyr o bob rhan o'r wlad gallu gymryd rhan.
- Nodau allweddol y grwpiau ffocws oedd edrych ar ddeall y lefel o fewnbwn a dylanwad mae'r fforymau yn ei gael ar ddatblygiad y CYSGA
- Mi roedd y grŵp ffocws yn cynnwys cyfranogwyr o Powys, Conwy, Wrecsam a Blaenau Gwent.
- Gofynnwyd y cwestiynau isod i'r cyfranogwyr er mwyn ysgogi trafodaeth a chanfod y manylion.

3. Prif themâu

8. Yn ystod y trafodaeth mi ddaeth ambell i themau allweddol i'r amlwg. Roedd rhain yn cynnwys:

- Gormod o fforymau lleol gwahanol.
- Pwyslais ar addysg cynradd a dim digon ar addysg uwchradd.
- Dim digon o ddealltwriaeth ar lefel wleidyddol.
- Pethau ddim yn newid yn digon sydyn.

4. Cwestiynau a Dyfyniadau:

Cwestiwn 1:

Pa lefel o fewnbwn a dylanwad mae'r fforymau yn ei gael ar ddatblygiad y WESP a sut math o wybodaeth a ddefnyddir ganddynt – ee. data, tystiolaeth ansoddol ayb?

9. Roedd llawer o sgwrsio ynglŷn a'r nifer o fforymau, gyda pob cyfranogwr yn cytuno fod yna ormod o fforymau ac dim digon o weithredu.

Mae nifer o fforymau llai sydd yn arwain at y fforwm CYSGA. Mae'r fforymau yn gyfle i bobl o'r ochr strategol weithio yn agos efo pobl ar lawr dosbarth. Mae rhad mi ddweud fod teimlad fod ormod o fforymau.

Mae'r fforwm yn cwrdd pob hanner tymor ac yn cynnwys swyddogion y sir / penaethiaid ysgol ac yn y blaen. Dydi Powys ddim yn hanesyddol wedi bod y gorau mewn addysg Gymraeg ac dwi dal ddim yn siŵr pa fath o ddylanwad mae'r fforymau yn ei gael i ddweud y gwir.

Dwi ddim yn siŵr os ydi'r balans yn iawn rhwng y mudiadau. Mae'r naratif o'r oed cynradd etc yn dda iawn ond dwi ddim yn siŵr os ydi'r naratif mor dda

efo oed uwchradd. Angen cael balans gwell rhwng ormod o fforymau ac efallai ddim digon o weithredu.

Mae CYSGA llawn a llawer o is fforymau, mae yn gallu mynd yn drwm gyda cyfarfodydd ac mae yn gallu bod yn rhwystredig gan bod rhai sefydliadau ddim yn troi fyny ac dim yn rhoi digon o mewnbwn.

Yn Sir Ddinbych mae na ychydig o 'identity crisis' a mae gormod o fforymau yn sicr. Yn anffodus mae cam-ddefnydd o'r gair 'fforwm iaith' ar lefel genedlaethol ac ar lefel lleol. Roeddwn yn ceisio cael arweiniad gan swyddogion Llywodraeth Cymru dros y cyfnod COVID ac roedd pawb yn cytuno fod angen ail strwythuro y fforymau ond mae dal llawer o waith i'w wneud. Mae angen grwp ymbarél strategol CYSGA yn fy marn i.

Cwestiwn 2:

Sut mae'r awdurdod lleol yn ymwneud ac yn ymgysylltu â'r fforymau, a sut gellir gwella hyn?

10. Roedd ambell i gyfranogwr yn glir fod gwaith da yn digwydd yn rhannau o Gymru ac fod posibilrwydd i rhannu arfer gorau.
11. Roedd hefyd poeni nad oedd y cyfranogwyr cywir yn cymryd rhan yn y fforymau.

Mae'r 4 awdurdod yn fan hyn yn gweithio yn agos at ei gilydd. Dwi ar fforymau gwahanol ac yn mynychu fforwm iaith. Mae hyn i gyd yn bwydo fewn at y CYSGA.

Mae angen fwy o 'input' gan yr ochr addysg. Mae swyddog cymunedol ar y fforwm iaith ond dyna ni. Mae'r cynghorwyr yn aml yn eistedd ar fyrddau ysgolion hefyd ac mae hi yn bwysig ofnadwy ei bod yn deall be ydi pwysigrwydd y gwaith. Mae nhw yna i herio a cydweithio efo penaethiaid, mae nifer o haenau gwahanol ond mae cynghorwyr yn greiddiol i hynny.

Da ni yn edrych ar Môn/Caerfyrddin sydd yn gwneud pethau yn fwy strategol o lawer. Dwi ddim yn siŵr fod y cynrychiolwyr cywir ar y fforymau iaith, ond neith hyn ddim newid tan mae pobl yn gweld gwerth y fforwm iaith.

Mae camddealltwriaeth mawr bod plant sydd yn mynd i Ysgol cyfrwng Saesneg yn ddwyieithog – dydi hynny ddim yn gywir and dydi pobl allan yn y gymuned (rhieni) ddim yn deall hyn.

Mae gormod o fforymau, ac mae yn angen cadw trac. Mae yr awdurdod lleol yn gwranddo, ond dydw'i ddim yn siŵr faint i fod yn onest. O rhan fforwm CYSGA mae tîm o swyddogion addysg sydd yn gefnogol iawn – y problem ydi'r un gwleidyddol. Dydi'r pobl sydd efo grym i wneud gwahaniaeth ddim efo'r dealltwriaeth, dyna ydi'r gwendid a dyna ydi'r her. Mae'r lefel dealltwriaeth yn eithaf pathetic i ddweud y gwir.

Cwestiwn 3:

Beth yw rôl y fforymau wrth fonitro a sicrhau atebolrwydd wrth i'r cynllun gael ei weithredu?

12. Roedd nifer o'r cyfranogwyr yn cytuno fod pethau yn symud yn araf iawn ac mewn rhai ardaloedd nid oedd pethau wedi newid ers amser maith.
13. Roedd pawb yn gefnogol o rôl y fforymau ond hefyd yn pryderu ynglŷn ar ffyrdd yr oedd y strategaeth yn cael ei weithredu.

O ran atebolrwydd – mae tymor byr yn un peth. Fy mhryder i gyda CYSGA yn gyffredinol yw does dim llawer yn newid, mae cysga rwan bron iawn frawddeg i frawddeg yr un peth ar CYSGA deng mlynedd yn ol. Mae rhaid sicrhau ei fod yn fwy na dim ond eiriau ar bapur.

Mae pryder ynglŷn a capasati rhai o'r sefydliadau i allu cymryd ran mewn nifer o bwyllgorau gwahanol ond mae'n pwysig cael y mewnbwn. Mae wir eisiau meddwl ar pwy sydd yn y gymuned sydd yn siarad efo rhieni ifanc ac yn rhoi yr cyngor iddynt.

Mae lle i bawb herio a symud pethau ymlaen. Mae'n wir fod dim llawer wedi newid ers blynyddoedd. Mae pethau yn symud ond mae rhaid i'r adran addysg gyrru yr agenda. Mae pethau fel angen cyllideb, edrych ar risg etc yn gorfod cael ei codi yn fwy fuan. Ydi'r cyllidebau yn eistedd yn y lle iawn? Mae angen tynhau'r monitro ac cael fwy o gadw trefn ar bethau.

Mae eisiau targedu y cylchoedd meithrin yn y rhan cyntaf – yn y CYSGA ni mae yn dweud fod rhieni yn osgoi cyfrwng Cymraeg oherwydd poeni am addysg uwchradd. Da ni yn colli rhieni a plant oherwydd y poeni am y long term. Mae 97/98% o rhieni gyda dim Cymraeg, mae yn grêt ei fod nhw eisiau

gyrru ei plant at ysgol cynradd Cymraeg – ond mae angen gweithredu. Mae yn wir fod y CYSGA yn tebyg iawn i'r un 10 mlynedd yn ôl.

Does dim pwynt cael strategaeth da ar bapur os ydynt ddim yn cael ei gweithredu

Cwestiwn 4

Yn eich barn chi sut gall rôl y fforymau gael ei wella er mwyn sicrhau ansawdd a safon y cynlluniau strategol?

14. Eto mi roedd yn glir fod y cyfranogwyr yn rhwystredig fod ormod o fforymau. Roedd hefyd cryn dipyn o sgwrsio ynglŷn a rôl cynghorwyr lleol yn y broses, gyda ambell i gyfranogwr yn pwysleisio yr angen i'r awdurdodau lleol fod yn fwy clir gyda'i llwybrau strategol.
15. Roedd nifer yn cytuno fod angen gwneud yn siŵr fod y fforymau yn cael ei mynychu gan y pobl/sefydliadau cywir.
16. Mi roedd pawb yn cytuno fod cael cynllun 10 mlynedd yn bositif.

Dwi yn teimlo fod gormod o is bwyllgorau yn bwydo mewn i'r prif fforwm. Yn y gorffennol roedd gwaith rhain yn mynd dipyn bach yn ofer – roedd tipyn o waith yn cael ei wneud ond doeddent ddim yn cael ei bwydo mewn i'r prif fforwm. Mae angen gwneud yn fawr o ymdrech y partneriaid.

Gaeth sesiwn iaith i gynghorwyr ei gynnig ond cafodd ei canslo oherwydd doedd dim 'take up'. Ddylai fod cynghorwyr yn gorfod cael ei orfodi mynd ar y sesiynau yma heb os ac oni bai.

Un o'r pethau efo'r CYSGA yw fod angen cryfhau yr amserlen gweithredu ac dim gadael pethau yn pen agored, mae angen amserlen clir o weithredu. Dydi'r CYSGA heb yr un grym yn strwythurau'r cyngor – trwy newid hynny fydd yn haws cadw pwysau ar y cabinet.

Mae cynghorwyr yn cael hyfforddiant ar bob math o bethau ond dim hyfforddiant ar ymwybyddiaeth iaith o gwbl. Mae hwn yn ddiffyg

cenedlaethol. Ddylai bod pob cynghorwr sir yn gorfod mynd ar weithdy ymwybyddiaeth iaith – dyna ydi'r ffordd i symud pethau ymlaen.

Mae angen codi statws y Gymraeg ar bob lefel, yn cynnwys llywodraethwyr. O ran y fforymau, dwi yn falch ei fod yn gynllun 10 mlynedd rwan yn lle 3. Ein bwriad ni yw cylchdroi ar y fforwm – mae tuedd na yr un penaethiaid sydd yn cael y cyfle, mae gan pennaeth waith ei hunain. Mae angen cael mewnbwn gan penaethiaid eraill i fewn.

Yr un penaethiaid sydd yn mynychu y rhan fwyaf o sesiynau Cymraeg. Fel ysgol da ni ddim yn gallu cyfrannu lot mwy. Mae angen fod yn fwy holistic a cael mwy o cefnogaeth. Os oes angen 1 miliwn o siaradwyr Cymreig erbyn 2050 mae angen i ni siapo fyny chydi neu fydda ni ar ei ôl hi. Fydd cynllun 10 mlynedd yn rhoi bach fwy o sgôp i baratoi pethau.

Mae angen ein mewnbwn ni fel Menter iaith rywsut gallu cael ei adnabod gan Llywodraeth Cymru. Yn sicr ar y gwaith strategol y gallem ei wneud, ond does gennym dim amser. Ni sydd yn nabod y pobl go iawn ac yn dallt y gwahaniaethau mewn cymunedau. Does dim 'mesur' ar gael – mae angen rhyw cydnabyddiaeth (ariannol efallai) i'r menter a grwpiau fel ni gan yr Llywodraeth er mwyn ychwanegu fwy at y broses.

Dwi yn teimlo fod angen cyfeiriad clir, mi ddylen ni herio y cynghorau sir os ydi'r llwybrau strategol ddim yn glir. Rôl yr ysgolion yw darparu'r addysg. Ar y funud mae pwysau ar ysgolion i greu galw sydd ddim yn deg. Job y gwaith strategol ydi creu y galw ac mae rhaid i hyn wella.

Cwestiwn 5

Beth yw'r prif heriau wrth ddatblygu cynlluniau strategol yn lleol – ee. pa rwystrau sy'n bodoli ac oes diffyg gweledigaeth neu ewylllys gwleidyddol?

17. Roedd pwyslais fod pethau yn gweithio yn dda mewn addysg cynradd ond bod diffyg gweledigaeth yn achosi problemau mewn addysg uwchradd. Roedd hefyd ddadlau ynglŷn ac ystyr y termau dwyieithog/ dwy ffrwd, yn enwedig can fod hyn yn gallu creu penbleth i rhieni.

18. Roedd pryder ynglŷn ar ffaith fod polisi cludiant rhai ardaloedd yn meddwl fod plant yn methu allan ar addysg Gymraeg. Yn ogystal a hun roedd hefyd pryder ynglŷn a beth oedd prif nod y CYSGA – adlewyrchiad o beth sydd angen digwydd i gefnogi'r iaith neu dim ond offeryn gwleidyddol mewn ardal.

Cwestiwn sylfaenol i fi yw ydi'r CYSGA yn adlewyrchiad o beth sydd yn digwydd yn y Gymraeg neu ydi o yn ateb i'r realiti gwleidyddol yn yr ardal? Os na'r Gymraeg sydd yn gyntaf yr ateb yw, mae angen ysgol Gymraeg uwchradd newydd yn Mhowys. Ond yn wleidyddol mi fydda y nifer yn dweud ad yw hyn yn yr ardal iawn cywir. Beth yw'r man dechrau? Dyna yw'r cwestiwn. Yn fy marn i mae'r ochr wleidyddol yn cymryd blaenoriaeth

Dwi ddim yn gweld gweledigaeth yn Mhowys, mae twf mawr yma mewn cylch meithrin ac Ysgol Cynradd ond wedyn mae problem mawr pan mae criw swmpus yn symud ymlaen i ysgol Saesneg a colli'r Gymraeg. Neu mae nhw yn symud ymlaen i ysgol dwy ffrwd (dyna sydd ar gael yng Ngogledd Powys) ac eto ddim yn cael yr un lefel o Cymreictod yn yr Ysgol.

Mae yn amlwg fod angen system yn ei le sydd yn ffocysu ar y Gymraeg ac dim gwleidyddiaeth. Yn y CYSGA mae yn dweud 'gwella mynediad ar gyfer pob cyfnod allweddol' – wel dydi hynny ddim yn wir, mae angen i ni edrych ar y dyfodol yn go gyflym.

Mae addysg uwchradd yn broblem yn Conwy hefyd . Mae angen i ni - ac dwi yn siŵr fod hyn yn broblem ar hyd Cymru - wneud yn siŵr os yr ydym yn cynyddu darpariaeth cynradd, fod angen blaen cynllunio ar gyfer darpariaeth uwchradd. Mae rhaid fod yn ofalus pan blaen cynllunio, mae problem staffio yn yr uwchradd hefyd ac dwi yn credo fod hyn yn broblem cenedlaethol.

Mae agwedd a awydd yr arweinwyr y cynghorau yn bwysig iawn. Da ni yn dioddef o diffyg awydd gweld datblygiadau y Gymraeg yn y gorffennol. Mae newid positif wedi bod yn ddiweddar yn yr arweinyddiaeth ond mae lot o amser i wneud fyny

Yn Wrecsam dydi'r cyngor ddim yn talu cludiant felly mae Morgan Llwyd wedi colli rhifau oherwydd fod y colegau lleol yn gallu talu cludiant. Ddim yn siŵr pam mae hyn yn digwydd, oherwydd mae yn erbyn ei safonau. Yn Fflint

– dydi niferoedd heb codi ers 20 mlynedd, felly mae rhaid gofyn pam? Oes digon o weledigaeth? Oes digon o uchelgais?

Un her/trafodaeth efo ni ydi cam ddehongliadau o beth ydi dwyieithog / dwy ffrwd, mae yn achosi problem efo rhieni ac mae yn rhywbeth sydd angen ei sortio ar lefel cenedlaethol.

Mewn ardal fel ni efo un ysgol Gymraeg, mae polisi trafndiaeth yn gallu gorfodi plentyn i fynd I ysgol arall. Dydi'r polisi trafndiaeth ddim yn edrych ar addysg llawn y plentyn – gan bod yr addysg Gymraeg yn stopio yn BL 10.

Mae faint o Gymraeg sydd ar gael yn yr ysgol dwy ffrwd yn achosi pryder ynglŷn a twf y Gymraeg yn y pen draw. Beth sydd yn digwydd ydi mae ysgolion cynradd categori 1 yn gyrru ei plant ymlaen i'r ffrwd Saesneg neu ddim yn cael ei annog i dewis y ffrwd Cymraeg oherwydd fod y dewis pynciau ddim yna. Mae'r darlun yn gymhleth ac cymysg.